

stituerunt Rom. pontifices circa nuptias, inter quos S. Syricius in epistola ad Himerium, episcopum Tarraconensem, irritum declarat coniugium monachorum, prout iamdiu receptum erat sive in orientali sive in occidentali ecclesia (26), nec non sacerdotum ac levitarum (27), perinde ac in epistola ad Afros (28). Ita etiam se gessit S. Innocentius I. (29), et S. Leo M. (30); ut omittam, quae statuerunt concilia, quae quarto et quinto saeculo celebrata sunt, cum de his postea recurat sermo quando de impedimentis dirimentibus, eorundemque statuendorum potestate disseremus (31).

Ex his nihilominus, quae hactenus protulimus aut indicavimus, satis apparet veritas eorum, quae affirmavimus, tum nempe a prima Ecclesiae periodo, quae sub principum persecutione decurrit, tum in altera, quae ipsorum conversionem subsequuta est, Ecclesiam suo nomine, suaeque auctoritate, ac sine ullo ad politicam potestatem respectu legislationem propriam constituisse circa fidelium coniugium, quod iugiter uti sacramentum sibi administrandum ac moderandum a Christo traditum spectavit, quin ullo modo civili potestati subiceretur.

ARTICULUS III. — Potestas in Matrimonii christiani vinculum solius est propria Ecclesiae.

Non hic agimus de omnibus, quae quomodocumque ad matrimonium referuntur, sed de ipso agimus tantum vinculo, quo matrimonium constituitur. Iam vero potestatem in vin-

videtur. Zonarus et Balsamon contendunt sub hac appellatione designari clericos, monachos ac virgines Deo consecratos; at Maurinus editor solas virgines sacras ostendit designari.

(26) Epist. VI. apud Coustant. *Epist. Rom. pontific.* col. 629.

(27) Ibid. cap. VII.

(28) Ibid. Epist. V. cap. II. n. 3. col. 635.

(29) Epist. ad Probum col. 909.

(30) Epist. ad Rusticum Narb. ed. Ballerin. CLXVII. c. 3. col. 1415. seqq.

(31) Interim Cf. Bianchi *Della potestà e della polizia della chiesa.* Roma 1750. tom. V. par. II. cap. 6. §. 1.

culum matrimonii christiani ad solam pertinere Ecclesiam, tum a priori, tum a posteriori facile probatur.

Etenim, uti ostendimus, matrimonium christianum nihil aliud est quam contractus naturalis ad sacramenti dignitatem a Christo evector; aut clarius adhuc, quam contractus coniugalis sacramentum a Christo effectus. Vinculum illudque perpetuum ac indissolubile *res est sacramenti*, saltem prout est perfectum et consummatum, atque eo pertinet, ut significet indissolubilem divini Verbi cum humana natura et cum Ecclesia unionem. Sane deme a coniugio rationem sacramenti, et omnis aut praecipuus saltem titulus perpetuitatis matrimonii in quolibet eventu, in qualibet rerum difficultate, adiunctorumque complicatione, sublatus est. Argumenta, quae pro dissolutione in nonnullis casibus pugnant, non minimam vim habent, ac proinde si coniugium spectaretur tantummodo sub contractus sive naturalis sive civilis ratione, sua perpetua firmitate destitueretur. Hinc Bellarminus adstruere non dubitavit, insolubilitatem matrimonii in causam *primariam et certissimam* referri non posse, nisi in *signum coniunctionis indissolubilis Christi cum Ecclesia*, in quam S. Augustinus eam perpetuo refert (32). Quocirca in nulla legislatione humana, imo neque in veteri lege divina, at solum in evangelica perpetuitatem illam reperimus in matrimonio, quae adstruitur et servatur in Ecclesia Christi, eo ipso quod Ecclesia tanquam verum propriumque sacramentum fidelium suorum coniugium habuerit referens perpetuam Christi cum Ecclesia coniunctionem. Quod si vinculum nuptiale effectus immedia-

(32) Lib. *De matrim.* c. IV. in quam sententiam cum Sanchez praeter D. Thomam allegasset S. Bonaventuram, Burgensem, Durandum, D. Antoninum, Caietanum, Medinam aliosque novemdecim subdit: « Hinc inferitur » omnimodam indissolubilitatem non competere matrimonio *consummato* ex » iure naturae, sed ex Christi praecepto positivo divino: *quos Deus coniunxit* » *homo non separet*, ubi elevavit matrimonium ad esse sacramenti, et ut re- » praesentaret indissolubilem Christi per carnem cum Ecclesia unionem. » Lib. II. *De matrim.* disp. 15. Verum de hoc argumento plenius agemus in lib. III.

tus est ac res sacramenti, patet illud nulli subiacere potestati nisi illi, cui a Christo commissa est sacramenti ipsius moderatio atque administratio, nempe Ecclesiae. Hinc videbimus a sola Ecclesia dirimentia impedimenta constitui posse; ipsum quandoque vinculum ab Ecclesia solvi in matrimonio, non quidem consummato, quod omnino est indissolubile, sed in matrimonio rato, ob solemnem religiosae vitae professionem, atque alia ab Ecclesia praeterea fieri posse, et facta esse, quae ipsum vinculum respiciunt.

Insuper vinculum coniugale ob mysticam significationem, quam prae se fert, quaeque iugiter completur per legitimum coniugii usum (33), haberi debet, ut *res sacra*, quae unice a spirituali potestate, cuiusmodi est potestas Ecclesiae, potest attingi. Quapropter invenimus, quod sola Ecclesia de coniugii vinculo decreverit ac iudicaverit. Ipsa enim conditiones apposuit, quibus firmum illud permaneret atque consisteret; ipsa, cum exorta quaestio est utrum subsisteret nec ne, rem expendit ac sententiam tulit; ipsa, causa expensa, sive circa legitimitatem contrahentium, sive circa consensum eiusve

(33) Licet theologi omnes doceant, ad essentiam matrimonii sufficere solum contrahentium consensum verbis de praesenti utrimque expressum, fatentur tamen eiusdem consummationem conferre ad plenioram significationem coniunctionis Christi cum Ecclesia ob naturae conformitatem. Hinc communi calculo tradunt scholastici, matrimonium dignitate minus quidem esse caeteris sacramentis, significatione tamen aliis praestare. Quapropter in Commentariis in dist. 26 libri. IV. Sentent. quaerunt utrum carnalis commixtio sit de integritate matrimonii, eamque quaestionem resolvunt affirmative. Nobis satis sit conclusionem afferre S. Bonaventurae in cit. Dist. 2 3. « Copula carnalis » non est de integritate sacramenti matrimonii. *quantum ad esse necessitatis*, » *sed solum quantum ad esse completionis*. In matrimonio considerantur haec » tria, scilicet signum, officium, remedium. Quantum ad significationem, » dicendum quod duplex est eius significatio: significat enim coniunctionem » Christi et Ecclesiae per charitatem: et coniunctionem eorundem per naturae » conformitatem.... Primum igitur signatum, et primum officium, et primum » remedium sunt in sacramento matrimonii quantum ad coniunctionem ani- » morum. Secundum est solum quantum ad coniunctionem corporum. Et pri- » mum est de substantia matrimonii *quantum ad esse necessarium*. Secundum » *quantum ad esse plenum*. »

defectum, sive circa conditionum omnium concursum, quae ad coniugii valorem requiruntur, iudicavit de ipso coniugio; imo constituit in suis ecclesiasticis tribunalibus eum, qui data opera vinculi patrociniū susciperet, cum causae agerentur, nec ullam unquam rationem habuit illius sententiae, quae in laico foro pronunciata fuisset, quasi conscientiae satisfaceret.

Ex qua postrema animadversione tertio adiciamus, vinculum, quod ex consensu et sacramento oritur, esse rem internam atque conscientiae, cuius propterea iudex alius esse nequit praeter eum, qui conscientias moderatur, nempe potestas spiritualis, cuiusmodi Ecclesia est. Ipsa sola potest in conscientiae foro de re morali iudicium instituere, eo vel magis quod interdum ea celebrentur coniugia, quae *conscientiae* nuncupantur, quorum Ecclesia sola conscia est, neque ad forum externum ac politicum ullo modo perveniunt (34). Possunt praeterea intervenire causae latentes, quae ex occulto impedimento oriuntur, quaeque efficiunt, ut vinculum non subsistat, quo in casu, putati coniuges separari ab invicem debent. Contra vero fieri potest, ut in foro externo aliquod coniugium tanquam illegitimum habeatur ac irritum, cum tamen in Ecclesiae foro ea omnia concurrant, quae ad validum ac legitimum connubium constituendum requiruntur ac sufficiunt. Iam vero in his rerum adiunctis, in quibus agitur de honestate vel inhonestate morum, equis nisi Ecclesia poterit causam inspicere, sententiamque proferre, utrum vinculum existat nec ne, adeoque licita vel illicita sit personarum, de quibus agitur, congressio?

(34) Egregium opus hoc de argumento scripsit Franc. Mazzei cui tit. *De matrimonio conscientiae liber singularis*, vol. un. in-4. Romae 1766. illudque ita definit cap. I. § 2. « Matrimonium, quod contrahitur coram paroco, aut altero » sacerdote ab eo, cui facta sit potestas destinato, duobusque testibus, ea lege » ut occultum semper sit, atque ideo contrahitur omissis, auctoritate tamen » superioris ecclesiastici, iis, quae praecedere debent, proclamationibus, tum » illa, quae subsequi debet descriptione in ordinario matrimoniorum libro. » Quam definitionem seu potius notionem enarrat ac vindicat cum suis consec- » tariis in totius operis decursu.

Age vero, si coniugium, prout sacramentum est, soli Ecclesiae a Christo concreditum est, hoc ipso constat, solam Ecclesiam ius habere in coniugii christiani vinculum, quod ei intimum est ac inhaeret, quatenus ex sacramento exurgit. Principes ideo nullam possunt sibi in illud auctoritatem vindicare, alioquin attingerent sacramentum ipsum, remque prorsus spiritualem atque internam, sive conscientiae.

At magis etiam directe ostendimus, principibus civilibus nullo modo hanc in vinculum coniugii christiani potestatem convenire posse. Profecto si quod ipsi ius in vinculum haberent, vinculum ipsum matrimonii non quatenus ex sacramento est, sed quatenus ex mero contractu sive naturali sive civili profluit, respicerent. At vero uti in praecedente libro evicimus, in coniugio christiano, eiusmodi realis distinctio admitti nullo pacto potest, cum una eademque res sit contractus et sacramentum; ergo si ipsi ius nullum habent in matrimonium, prout sacramentum est, nec ullum habent in idem, prout est contractus.

Praeterea, vel hoc ius ipsis adscribi deberet prout principes sunt, nimirum ratione principatus ac imperii, quo fruuntur, vel prout sunt principes christiani, scilicet ratione christianae professionis. At neutrum affirmari potest. Si enim ideo ius habent, quia sunt principes, tunc ipsi etiam principes infideles possent aut impedere aut dissolvere coniugia christiana, sive obsistendo quominus vinculum coniugale contraheretur, sive contractum dirumpendo per divortia, quod nemo dicit. Alioquin rei christianae hostes viam sibi amplissimam patefecissent ad Ecclesiam destruendam. Absurdum praeterea est asserere potestatem aliquam principes infideles sibi vindicare posse in sacramentum Ecclesiae christianae. Haec tamen omnia fluere, si ratione imperii ac principatus aliquid efficere valerent super vinculum christiani matrimonii; principatus enim natura eadem est in christiano principe ac in ethnico.

Quod si spectentur ut principes christiani, multo minus ea

facultate gaudent: ut enim paulo ante adnotavimus, cum principes Christi religioni nomen dederunt, et in Ecclesiae coetum cooptati sunt, effecti sunt Ecclesiae filii, atque in spiritualibus eidem subditi evaserunt, nec ius ullum in sacra ex eorum conversione sunt adepti. Quum vero hic agatur de re sacra, cuiusmodi est vinculum perpetuum ex sacramento proveniens, patet ius nullum in ipsum acquisivisse principes, quo antea destituti erant.

Hinc historia ecclesiastica universa tradit, Ecclesiam passim principum leges, quae attigerant vinculum nuptiale, ex quo oritur unitas et indissolubilitas coniugii, respuisse, immo vero docet Ecclesiam leges eiusmodi nusquam et nunquam ratas habuisse. Quoties proinde casus accidit, in quo contra Ecclesiae legislationem alterutra ex his proprietatibus per legem aliquam affecta est, toties Ecclesia uti nullius plane valoris eam habuit. Notae illae Patrum sententiae sunt, quibus leges divortii, aut divortio saltem faventes ab imperatoribus latas perpetuo reiiciunt respuuntque, utpote quae iure divino, atque legibus Ecclesiae adversarentur, ut patet ex iis omnibus testimoniis Patrum, quae alias congesimus, quin ea iterare hic debeamus.

Huic doctrinae conformis semper fuit praxis Ecclesiae. Atque ut unum saltem documentorum genus hac de re exempli causa afferamus, sufficiat innuere Romanos pontifices insurrexisse, ac poenis et comminationibus in illos principes animadvertisse, qui ius sibi in matrimonii proprii vinculum arrogarunt, tentantes suum ipsi dissolvere coniugium contra Ecclesiae leges. Ita se gessit Stephanus IV. cum Carolo M. (35), Nicolaus I. cum Lothario (36), Gregorius V. cum Ro-

(35) Apud Duchesne *Historiae Francorum scriptores*, tom. III. pag. 761. et Le Coite *Annal. ecclesiast. Francorum* ad an. 770. n. XIII.

(36) Apud Harduin *Acta concil.* tom. V. col. 559. concil. Aquisgranens III. a quo concessum est Lothario novum coniugium; ast eidem restitit summus pontifex.

berto (37), Alexander III. cum Henrico II. (38), Urbanus II. cum Philippo I. (39), Innocentius III. cum Philippo Augusto (40). Iam vero si eiusmodi iure principes potiti essent, profecto non hac se ratione gessissent Romani pontifices, neque eorum comminationibus aut poenis illi cessissent, sed ius suum vindicassent; quod tamen non fecerunt, atque ad multiplices potius technas confugerunt, ut eiusmodi facta aliquo saltem modo seu pallio cohonestarent. (41).

Sive igitur intima rei spectetur natura, sive secularis principatus conditio, sive doctrina et praxis christianae antiquitatis universae, constat, solam Ecclesiam potestatem habere in christiani matrimonii vinculum, ac proinde nullatenus ad potestatem politicam pertinere posse, sub quovis respectu spectetur.

Haec autem non minimum robur accipiunt, si cum nonnullis haud spernendis auctoribus quispiam inficiaretur matrimonium etiam in se spectatum, seu praecisione facta a sacramenti ratione, esse vere ac rigoroso sensu *contractum* sive naturalem sive civilem. Hi enim contendunt matrimonium quoad naturam ac substantiam suam nulla prorsus ratione esse contractum, siquidem deest obiectum seu res de qua contrahi possit. Substantiam quippe matrimonii efficit mutua obligatio coniugum ad amorem et fidelitatem in ordine ad prolem procreandam instituendamque, quae omnem contrahendi ac paciscendi naturam refugit (42). Quapropter nonnisi improprie ac latiori quadam significatione matrimonium contractus ex isto-

(37) Ibid. tom. VI. part. I. col. 753. in concilio Rom. an. 998. celebrato.

(38) Cf. Rogerium de Hoveden. *Annal. pars poster.* pag. 170. apud *Rerum anglicanar. scriptores* Francof. 1601.

(39) *Duchesne Hist. Francor.* tom. IV. ad an. 1100. pag. 15. seqq.

(40) Cf. Hurter *Histoire de la vie d'Innoc. VIII.* in qua de hac re fuse peragitur.

(41) Cf. Roscovány *De matrim. in Eccles. cathol.* tom. II. Augustae Vindelic. 1840. § 171.

(42) Sedulo quaestionem hanc pertractavit aetate hanc nostra D. Moy in op. Germanico *De iure matrimoniali christianorum in Ecclesia Orientali et Occidentali.* Regensburgi 1855.

rum sententia dici posset, quatenus scilicet verbum *contrahere* usurpatur ad ea exprimenda, quae per matrimonium intenduntur, usuque quodammodo consecratum est, quo sensu a concilio Tridentino vocabulum hoc adhibetur (43), quia tamen idcirco conclusio ad veritatem sententiae, quae matrimonium in caeterorum contractuum civilium classem refert, deduci possit.

Verum quidquid de hoc verisimilius tenendum sit, quod suis auctoribus dimittimus, illud ratum exploratumque esse debet, coniugium contractum quemdam esse sui generis a reliquis omnibus plane diversum ac immane distantem. Ut enim loquitur Moser: « matrimonialis contractus, abstractione etiam facta a » ratione sacramenti, quoad naturam ac substantiam suam a » reliquis contractibus toto coelo differt.... Qui matrimonii » naturam atque originem attenta mente consideraverit, statim » fateri cogetur, contractum esse vere singularem, non ab » hominibus sed a Deo ipso immediate institutum, circa quem » varias quoque ipse praescripsit regulas a nulla potestate » humana immutandas, aut relaxandas: v. g. circa eius unita- » tem, indissolubilitatem aliasque proprietates; item circa » personas, quae ad hunc contractum valide ineundum habiles » aut inhabiles non existerent. Gen. II. 28. Levitic. XVII-XX. » Deut. XX. 22, 26.... Hinc matrimonium a S. Thoma con- » tractus *spiritualis* appellatur;... hinc quoque fit, quod publica » potestas, quae alios contractus etsi valide initos quandoque » rescindere, item requisitum in contrahentibus consensum » certis in conditionibus supplere valet, nihil tamen horum » circa contractum matrimonialem praestare possit, nec unquam » potuerit (44). »

Cui doctrinae assentitur pariter card. Gerdilius, dum adversus apostatam Spalatensem ostendit ingens quod interponitur discrimen inter contractus reliquos et contractum connubialem.

(43) Sess. XXIV. cap. I. *De reform. matr.*

(44) *De impedim. matrim. cap. XXIII.* §. 8. 9. 10. 11.

Quod quidem duplex est, alterum intrinsecum, extrinsecum alterum. Intrinsecum illud est, quod oritur ex ipsa rei natura, quatenus consensus ex parte contrahentium coniugium sic debeat liber esse, ut huic defectui nulla humana lex supplere possit, secus ac respectu caeterorum contractuum pluribus in casibus contingat. Extrinsecum vero illud censetur quod provenit ex iure divino positivo, quatenus Deus in ipsa coniugii institutione a mundi primordiis duas apposuerit condiciones contractui matrimonii, quae a nulla humana potestate pendeant, cuiusmodi sunt unitas et indissolubilitas, quas cum Deus ipse iure suo in veteri lege mitigaverit, Christus in nova ad pristinam sanctitatem revocavit (45). Quod quidem in reliquis contractibus sive naturalibus sive civilibus non evenit.

Quid plura? inter ipsos philosophos non defuere, qui analogiam inter matrimonium et civiles contractus iusta crisi perscringerent (46). Quod si ratio spectetur sacramenti, quae contractui inhaeret matrimonii christiani, iam per se patet, vinculum, quod ex ipso enascitur, nullo modo principibus sed Ecclesiae dumtaxat subesse, cuius potestatis generalem hactenus ideam exhibuimus, deinceps evolvendam.

(45) *Trattato del matrimonio* part. I. §. 1. opp. ed. Rom. tom. XV.

(46) Ipse Hegel carpsit notionem matrimonii a Kant exhibitam, et a recentioribus nonnullis, praesertim vero a Saur defensam, vi cuius matrimonium pure civilis contractus exponitur. Itaque Hegel Saurum perstringens in *Principiis philosophiae junioris* Berolini 1821. statuit: « Matrimonium non est contractus, quia 1. ad naturam contractus pertinet, ut ex libero arbitrio prodeat; » quia 2. id quod ex contractu prodit, volitum est *ex arbitrio contrahentium*, » ergo volitum quidem est *ex communi* contrahentium consensu, non vero » volitum *ex universali* quadam lege, non est effectus τὸν communis *idealis*, » logici; quia 3. obiectum contractus res externa esse debet, quae alterius » fieri potest. Essentialia matrimonii non possunt dependere ab arbitrio privato, sed in morali hominis natura posita sunt, ita ut coniuges, non tam vi » contractus, quam spirituali quadam unione, religione et pietate obligentur. » Ita quidem hic rationalista licet ex pravo fine, atque etiam perperam disserit; haec enim ratione plures alii contractus negari possent.

CAPUT II.

De Ecclesiae potestatae constituendi impedimenta matrimonium Dirimentia.

ARTICULUS I. — Historica controversiae totius expositio.

Si sibi cohaerentes christiani omnes esse vellent, nunquam dubium excitarent, Ecclesiae ne an vero principibus insit potestas constituendi impedimenta, quae fidelium connubium nullum ac irritum reddant. Semel ac enim firmatum est, contractum connubialem christianorum esse novae legis sacramentum, suapte natura consequitur ad Ecclesiam eamque solam, cui sacramentorum administratio divinitus commissa est, eam pertinere. Si praeterea sola Ecclesia ad laicorum principum exclusionem ius habet in *vinculum* coniugii christiani, utpote quod intrinsecum sit ipsi coniugio, atque a natura sacramenti dimanans; si denique principibus nulla alia convenit potestas in christianorum nuptiis quam directio earum extrinseca ad bonum societatis, primum est deducendo colligere, ipsos nullo modo attingere posse huius contractus substantiam, atque adeo impedimenta dirimentia constituere.

Attamen non defuerunt aliquot ab hinc seculis, nec hodie adhuc desunt, qui connisi fuerint et connitantur potestatem hanc instituendi impedimenta matrimonium dirimentia Ecclesiae eripere, eamque in principes transferre, aut saltem communem utrique ecclesiastico et politico regimini efficere.

Primo quidem novatores sec. XVI. Lutherus et Calvinus cum suis asseclis, negata huius sacramenti veritate, ius statuendi impedimenta irritantia coniugium cuicumque humanae potestati, nempe *ecclesiasticae* seu *pontificiae*, ut paulo post ostendemus, denegarunt, contenderuntque, non alia esse agnoscenda praeter illa, quae in Levitico cap. XVIII. constituta sunt,